

LELKI EGÉSZSÉG A MUNKAHELYEN, a háziorvos kiegészítő szerepe

Prof. Dr. Varga Albert, Prof. Dr. Hajnal Ferenc,
Dr. Nagyvári Péter, Dr. Ágoston Gergely
SZTE ÁOK Családorvosi Intézet

A projekt a Svájci-Magyar Együtműködési Program társfinanszírozásával valósult meg.
The project is supported by a grant from Switzerland through the Swiss Contribution.

www.alapellatasimodell.hu
www.svajchozzajarulas.hu

Vonatkozó EU jogszabályok

- **Council Directive 1989/391**: on health and safety on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health of workers at work,
- **Council Directive 2000/78**: on general principles concerning specific risks,
- **Council Directive 2002/14**: on establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation, and establishing a general framework for informing employees and consulting with them in the European Community.
- **European Framework Agreement on work-related stress** concluded between ETUC, UNICE, UEAPME and CEEP on 8 October 2004 stipulated the EU countries' lawmakers to undergo its principles and instructions.

Munkahelyi stressz

Stressz:

sajátos személyes mentális állapot, amelyben vki túlterheltnak és egyidejűleg erőtlennek és magára hagyottnak érzi magát.

Munkahelyi stressz:

- Diszkrepancia a környezet/munkahely elvárásai, vmint a munkavállaló képességei között.
  - A munkahelyek elvárásai az utóbbi 20 évben nőttek:
    - 1990-2000. között munkáltatók követeléseai extrém munkasebességre: 48 %-ról 56 %,
    - Közeli - teljesíthetetlen határidők 50-ről 60 %-ra:
- Köv-képp nőtt a stressz- és
romlott eg-érzés: hát-, vállfájdalom, balesetek.

European Working Conditions Surveys, EWCS

Munkahelyi stresszorok

- Túl-, (alul)dolgoztatás,
- munkahely stabilitásának bizonytalansága,
- (elegendő) információ hiánya,
- túl rövid határidők,
- nem tiszta feladat kiosztás,
- megbecsülés hiánya, túlzott retorzió apró hiányosságnál,
- panasztétel lehetőségének hiánya,
- rossz munkahelyi légkör,
- elszigeteltség,
- háborgatás,
- kémiai anyagok ártalmai,
- előrelépési lehetőség hiánya,
- nagy felelősség kevés belső betekintés mellett,
- inkongruencia személyes képességek és a munkahelyi elvárások között,
- alulfizettség.

Stresszet kiváltó munkahelyi problémák

A. „Fizikai” kockázat:

- Inadekvát világítás, zaj,
- Extrém (szellemi-fizikai) erőfeszítés,
- Rossz klimatikus viszonyok: hideg, meleg, párás,
- Szűk, komfortnélküli munkatér,
- Rossz ülőhely, monitor, asztal, stb.
- Kémiai/biológiai veszélytényezők
- Hiányos, gusztustalan szanitáriák,
- Hatósági kockázatbecslésnél kiderülő hiányosságok.

Pszichés túlterhelés

- Nagysebességű, monoton, határidőkkel terhelt munkavégzés,
- instabil munkahely (fekete- maffia-munka),
- lelki terror,
- Feladathoz mérten elégtelen információ,
- Személyes/csoport diszharmónia a felelősség és felhatalmazás között.

Pszichoszociális kockázat

- Irracionális* kollegiális viselkedés,
- Abúzus,
- Korrupció,
- (főnöki) piszkálódás**,
- Erőszak,
- Diszkrimináció,
- Súlyos személyes pszichés igénybevétel.

* Irracionális viselkedés: normális mentalitású és integritású személy a körülmények mérlegelése mellett is megszegyenítőként, elkeserítőként, sértőként és erkölcsrontóként él meg.

- **** munkahelyi „piszkálódás”:** folytonos/ismétlődő egészség-biztonság-érzetet rontó főnöki/kollegiális magatartás.
(European Agency for Safety and Health at Work).

Munkahelyi pszichálódás

- (rossz) főnök: 40 %,
- Egy (bizonyos) kolléga: 20 %,
- Kollegák csoportosan: 20 %,
- Főnök + kollegák: 10 %,
- Egyéb okozók: 10 %.

Elszenvedés következményei:

- Stressz,
- Betegség,
- Eg-romlás,
- Kereset-romlás,
- Negatív családi kihatás,
- Tehetetlenség-, elhagyatottsági érzése,
- Lelki „lemondás”,
- Autoaggresszió,
- Agresszió a környezetre.

Holmes-Rahe skála nem-kívánatos munkahelyi történések

- Nehezedő munkahelyi felelősség 29 pont,
- Beosztás változása (szalagnál is) 36 pont,
- Fizetés romlása 8 pont,
- Nehéz munka, hosszabb munkaidő: 20 pont,
- Romló megélhetés 25 pont,
- Problémás főnök 23 pont,
- Cégbeli változások 39 pont,
- Elbocsátás 47 pont.

(magánéleti történések mellett)

Score <150: *enyhe betegség kockázat,*
Score 150-299: *mérsékelt kockázat,*
Score 300+: *betegség kockázat.*

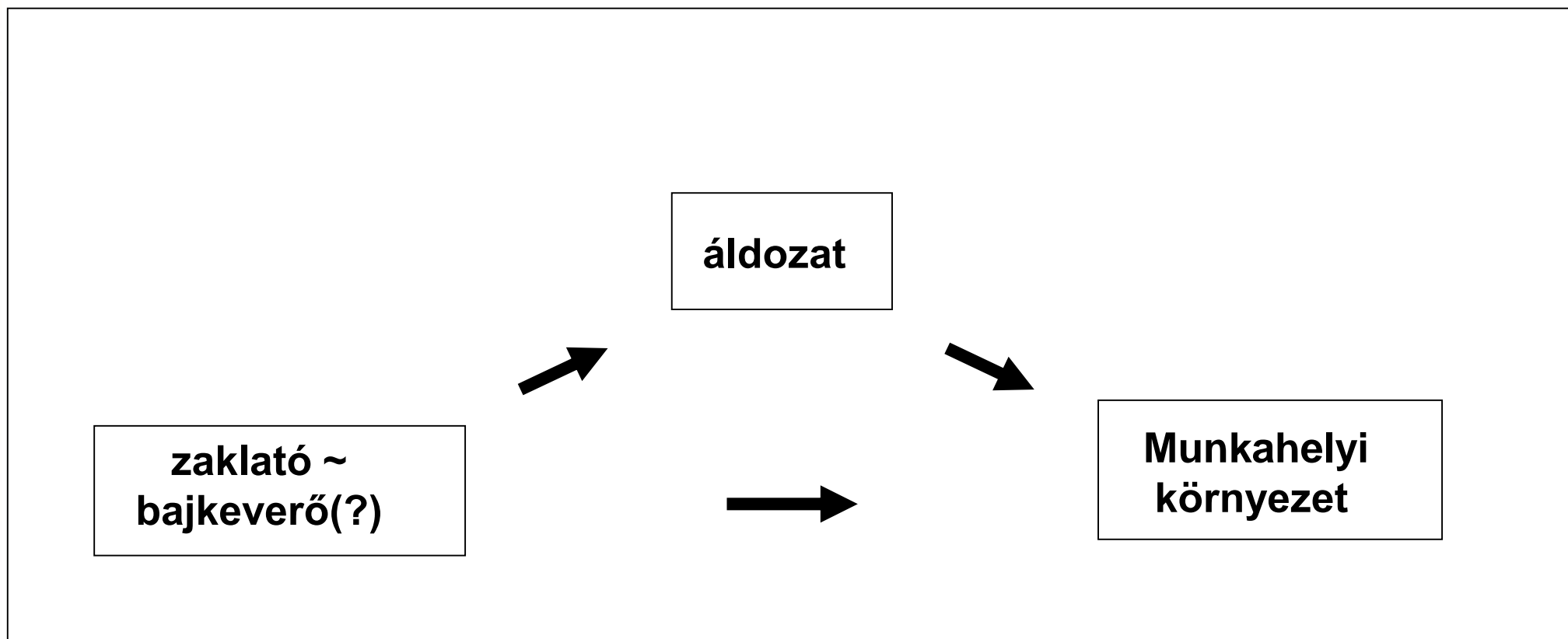

Gyakorlati fogl-eü-i iránymutatás pszichés-mentális problémák felismerésére (szemelvények)

- **Mentális egészség probléma ≠**
- **(szub-/preklinikai) depresszió:**
  - Komplexebb, rejtettebb, köv-képp:
  - Módszerei, lehetőségei folytán a fogl-eü. nem alkalmas teljes felderítésre!!

Munkahelyi pathogén tényezők előzetes, időközi, folyamatos vizsgálati sémája

Zaklató személyes háttere

- **Erőszakos előzmény,**
- **Fiatal kor,**
- **Nehéz gyerekkor,**
- **Alkohol/drog probléma,**
- **Mentális zavar,**
- **Erőszaknak kedvező környezet,**
- **Személyes kapcs-ok zavara.**

Áldozattá válásra hajlamosít

- Alulképzett, tapasztalatlan, megfelelni képtelen,
- Gyenge stressz-tűrő, rugalmatlan, érzékeny alkat,
- Sértődékeny, pesszimista, „megadó”, perelő: félelmében így aránytalanul visszatámad,
- Gyenge önbizalmú, - helyzetértékelő,
- Kezdeményezőkétség hiánya,
- saját érdekeit rosszul képviseli,
- Kudarckezelésre képtelen,
- Szervilis,
- Indokolatlanul lobbánékony,
- Gyenge önuralmú, ezért
- kerüli az éles szembekerülést,
- Rosszul viseli a kudarcot,
- Gyáva kiállni érdekeiért.

Munkahelyi (környezeti) tényezők

- Fizikai jellemzők, gyatra munkakörnyezet,
- Folyamatok gyenge szervezettsége,
- Menedzsment helytelen stílusa,
- Munkaerőpiaci kultúra,
- Egyéb környezeti befolyásolók.

Munkavégzéshez kötődő eü. problémák (EWCS adatok)

Hát-, derékfájás	24,7 %
Csont-, ízületi fájdalom	22,8 %
Kimerültség	22,6 %
Fejfájás	15,5 %
Stressz érzése	22,3 %
Álmatlanság	8,7 %
Ingerlékenység	10,5 %
Sérülések	9,7 %

Munkahelyi stresszjelzők

- ***Növekvő számú munkavállaló nem-tudatos/tudatos „szabadulási” jelzései,***
- **Hangulati hullámmzés,**
- **Munkáltató és/vagy kollegák észlelte érzelmi labilitás,**
- **Menekülés betegségbe,**
- **Balesetek,**
- **Romló teljesítmény, csúszó határidők, elmaradó teljesítések,**
- **Hiányzások, szabadnapok,**
- **Távozás, felmondás.**

Stressz-helyzet felderítése kérdéssorral

- Munkavállalói elégedettség?
- Szerepzavar érzése?
- Pszichés/lelki túlterheltség érzése?
- Munkaeszközök?
- MEO?
- Kollegák/főnökök segítőkészsége?
- Munkatársak/főnökök idegesítő stílusa?
- Követelmények növekedése?
  - Túlóra?
  - Logikátlan műszak-beosztás?
  - Munkahelyi komfort?

(UK - Health and Safety Executive kérdéssora – ICT használat!)

Gazdasági válságnak tulajdonítható fokozódó munkahelyi stressz tényezők

Munkahelyi stresszorok	Érintett csoportok
Bizonytalan, fekete fogl.	Alulképzett, idősödő
Nagy lelki terhelés	Személyzetisek, „kirugók”
Panasz lehetőség hiánya	Bármilyen munkavállaló
Főnöki kizsákmányolás (érzése)	Bármilyen munkavállaló
Magasfokú sérülékenység	Fiatal, alulképzett, „single mother”
Magánéleti problémák	Gyerekes szülők, krónikus betegek, bárki
gyenge stressz kezelés	Bármilyen munkavállaló

Pszichoszociális kockázat csökkentése

- Különös figyelem első, belépő alkalmassági vizsg-nál személyes pszichés kockázati tényezőkre.
- Előzetes pszichológiai kockázatbecslés rendelőben és munkakörnyezetben.
- Kockázatot hordozóknál rendszeres és sz. sz. rendkívüli vizsgálat.
- Munka-pszichológiai konzultáció kockázatosnak talált munkavállalóknál.
- Javasolt teendők eltérések, un. deviatív esetek esetén:
  - megfelelő mentális tréning,
  - mentális konfliktus megoldó viselkedési készség megtanítása szakértő pszichológussal,
  - együttes gondozás munka-pszichológussal,
  - Fizikai, szabadtéri szabadidős programok szorgalmazása munkaadók felé,
  - egészséges életmód és étkezés szorgalmazása, munkavállalók biztosítsanak egészséges védőitalokat, rendkívüli helyzetekben uzsonna-falatokat.
- Bátorítani egészséges életmódot folytató, stresszel nem küzdő, példamutató kollegák barátságát, családok közötti baráti szálak erősítését.

A SEGÍTŐ FOGLALKOZÁSUAJAK VESZÉLYEZTETETTSÉGE

- **Burn-out**
- **Helfer-szindróma**

HELYZETKÉP (ORVOSOK)

- **Negyven év alatt az orvosok halandósága alacsonyabb a lakosságénál,**
- **negyven fölött felülmúlja a populáció mortalitási adatait:**
- **Kiugróan magas:**
  - **Szív- és érrendszeri megbetegedések**
  - **Öngyilkosság**
- **ORVOSNŐK ADATAI MEGHALADJÁK A FÉRFIAKÉT,**
- **38% nyugdíj előtt meghal,**
- **8 évvel rövidebb a születéskor várható élettartamuk.**

NEMZETKÖZI ADATOK

- A nyugati országokban szomatikusan egészségesebbek,
- mentálisan betegebbek az átlagnál.
- Pszichés zavarok, alkohol- és drog-függőség) gyakoribb orvosok körében,
- öngyilkosság kiemelkedően magasabb,
- **PSZICHIÁTEREK ÖNGYILKOSSÁGA LEGMAGASABB!**
- speciális stressz-terhelés:
  - betegségek jellege,
  - halál,
  - túlterheltség,
  - gyógyszerterti ismeretek,
  - későn kerülnek „orvoshoz”

KIÉGETTSÉGI SZINDRÓMA (BURN OUT)

- Egyébként motivált, érzelemgazdag személyiség telítődik azokkal a problémákkal, amelyekkel naponta találkozik.
- A kimerülés jelentkezhethet testi, szellemi, érzelmi területen, megnyilvánulhat szomatikus, magatartási, érzelmi, és mentális tünetekben.

H. FREUDEN DEFINÍCIÓJA

- **Krónikus, emocionális, mentális stresszek nyomán fellépő fizikai, emocionális, mentális kimerültség állapota, amely**
- **reménytelenség és inkompetencia érzéssel,**
- **ideálok elvesztésével jár, amelyet**
- **saját személyére, ill. másokra vonatkozó negatív attitűdök jellemeznek.**

VESZÉLYEZTETETTEK

- Hosszú időn át emberekre irányuló, állandó koncentrációt és érzelmi igénybevételt követelő munkát végeznek, és
- munkájuk során nem túl gyakran számíthatnak egyértelmű, gyors látványos eredményekre.
- A depresszív személyiségstruktúra, amely
- emocionális túlterheltséggel, a visszacsatolás hiányával,
- kollegiális kapcsolatok lazulásával együttesen vezet kiégettséghez.

BURN OUT FELMÉRÉSEK (Maslach-Jackson teszt, 1981)

Több dimenziós jelenség mérésére alkalmas:

Emocionális kimerültség:

- **fáradtság, krónikus kimerültség**
- **álmatlanság,**
- **megbetegedési hajlam,**
- **pszichoszomatikus panaszok.**
- Deperszonalizáció: negatív, cinikus magatartás, beszűkült kapcsolatok
  - **páciensekkel,**
  - **tanítványokkal,**
  - **kollegákkal szemben,**
- Teljesítmény csökkenése,
- sikertelenség, elismerés hiánya megélése,
- tehetetlenség érzése,
- általános elégedetlenség a munkával.

ORVOSOK BURN OUT-ja) (külföldön)

- **USA: 22%, incl.**
  - **onkológusok 56 %,**
- **Hollandia: 11 %.**

AZ ORVOSI HIVATÁSBÓL SZÁRMAZÓ STRESSZ ÖSSZETEVŐI

(meghatározó 3 dimenzió együttese)

- I. Az orvosi munka jellegéből adódó fizikai és emocionális stressz,
- II. munkaszervezet hatása,
- III. munkavégzés feletti kontroll.

I. AZ ORVOSI HIVATÁSBÓL FAKADÓ STRESSZ

- Hosszú munkaidő,
- Fizikai és pszichés nyomás, amely már a tanulmányok alatt elkezdődik, felelősséggel súlyosbodik,
- Gyakori krízishelyzetek,
- Alacsony jövedelem,
- Adminisztratív terhek,
- Gyógyszerekhez való könnyű hozzájutás,
- Önértékelés csökkenése,
- Legnagyobb stressz a sikertelen kezelés, diagnosztikai nehézségek, a betegek elvesztése,
- Orvosi munka magánéletre gyakorolt hatása.

II. A MUNKASZERVEZET HATÁSA

- Egyidejű munkavégzés több munkacsoportban,
- Rossz kommunikáció teamen belül,
- Túl sok változás rövid időn belül,
- Megoldhatatlannak tűnő feladatok,
- Pontosán körül nem határolt munkafeladatok,
- Konfliktus a team tagjaival,
- Konfliktus az egészségügyi személyzet többi tagjával,
- Munkaerőhiányból fakadó túlterheltség,
- Idősebb kollégák támogatásának hiánya,
- Túl sok adminisztráció.

III. MUNKAHELYI KONTROLL

Alacsony szintű kontroll (ráhatás)

- Munkabeosztás,
- Munkaszünetek, munkaórák száma,
- Ellátandó betegek száma,
- Munkahelyi infrastruktúra milyensége,
- Adminisztratív feladatok mennyisége,
- Team-munka jellege.

A MUNKASTRESSZ GAZDASÁGI HATÁSA

- **Nagy-Britannia: 4 millió munkanap,**
- **USA: 550 millió munkanap veszteség munkastressz okozta tényezőkből**
- **1 dollár + munkastressz prevencióra = 5 dollár megtakarítás.**

KIÉGETTSÉG KIALAKULÁSÁNAK CIKLUSA

1. **remény fázisa,**
2. **munka szeretetének fázisa,**
3. **frusztráció fázisa,**
4. **apátia fázisa,**
5. **pszichoszomatikus reakciók.**

TÜNETEK

A lelki-fizikai megterhelések és a velük való megküzdés hiánya vezethet:

- **pszichoszomatikus tünetek megjelenése,**
- **Alvászavarok,**
- **krónikus fáradtságérzés,**
- **szorongás, depresszió,**
- **szexuális élet zavarai,**
- **koffein-, nikotin-, alkohol-, drogfüggőség,**
- **Teljesítménycsökkenés,**
- **szakmai önértékelési zavarok.**

MIÉRT VESZÉLYEZTETETTEBBEK A NŐK?

- **A segítő foglalkozás tipikusan női,**
- **mindig önmagukban keresik a hibát:**
- **tradicionális szerep - új öntudat - ez a krízis nem személyes, hanem individuálisan átélt szociális)**
- **Energiájuk nagy részét a munkájukra fordítják,**
- **családtagjaikra és az önmagukra fordított szeretet rendkívül kicsi, 5-10 %-ot tesz ki.**
- **Nagy odaadást várnak el tőlük, amibe belerokkannak**
  - **Önálló kreatív, sikeres jó munkaerő - kedves és másokról gondoskodó asszony.**

A BURNOUT OKAINAK ÖSSZEFOGLALÁSA

- **Hiányos teljesítménymérés**
- **Visszajelzés hiánya**
- **Megerősítés hiánya**
- **Alacsony jövedelem**
- **Extra igénybevétel mellett nagy felelősség**
- **Gyakori krízishelyzet**
- **Elégtelen adminisztratív támogatás**
- **Adminisztratív terhek**
- **Korlátozott előrelépési lehetőségek**
- **Határaink rugalmas kezelése**

MEGELŐZÉS

**Kiégottség ciklikusan ismétlődő jelenség,
amely háttere:**

- **Egyéni, belső okok:**
  - magasra teszi a mércét, vagy
  - gyenge önbizalom,
- **Külső okok**
  - szervezetből adódó,
  - munkatársak viselkedése,
  - állandó támadások,
  - rossz szervezetség.

MEGELŐZÉS II.

- 1. önismeret, képzések, továbbképzések, tréningek, a támogató munkahelyi háló kialakítása,**
- 2. döntő a személyes motivációk tisztázása, az önmagunkról kialakított kép valódisága, a hivatás határainak tisztázása,**
- 3. foglalkozás-választás átgondolása, tudatosítása, tisztázni magunkban, melyek azok a területek, ahol sikertelenséget értünk meg,**
- 4. nem szabad engedni, hogy elaprózódjunk,**
- 5. időt kell szakítani tisztázó beszélgetésekre,**
- 6. felül kell vizsgálni a rutinjainkat és**
- 7. új módszereket kellene kipróbálni.**

KEZELÉS

Segítségre van szükség:

- **Lelkesedés fázisa**
  - realitásra kerüljön a hangsúly,
- **Stagnáció fázisa:**
  - mozgósítás, képzés,
- **Frusztráció fázisa**
  - pozitívumok láttatása, változtatás lehetősége
- **Apátia fázisa**
  - új reális célok keresése

- **ALKOTÓ ÉVEK - SABBATICAL**
  - Szervezeti Kultúra : szakmai, anyagi , erkölcsi megbecsülés
  - Felelősség megosztása
  - Feszültségcsökkentő kapcsolatok kialakítása